

Фонд Конрада Аденауера

Український незалежний центр
політичних досліджень

Матеріали семінару

«Роль ОБСЄ і Головуючої Німеччини у розвитку українського суспільства»

03 червня 2016р., м.Харків, Україна

Семінар «Роль ОБСЄ і Головуючої Німеччини у розвитку українського суспільства» був організований та проведений 03 червня 2016 року у Харкові (Україна) спільно Фондом Конрада Аденауера і Українським незалежним центром політичних досліджень, у співпраці з Фондом місцевої демократії (Харків). Генеральний консул Федеративної Республіки Німеччина у Донецьку (офіс у Дніпрі) Вольфганг Мьоссінгер зробив огляд діяльності Головуючої в ОБСЄ Німеччини в Україні. Учасники семінару – керівник групи Спеціальної моніторингової місії (СММ) ОБСЄ у Харкові Ромуальд Пішар, заступник Координатора проектів ОБСЄ в Україні Джеффри Ерліх, Почесний консул ФРН у Харкові Тетяна Гавриш, керівник департаменту з підвищення конкурентоспроможності регіону Харківської ОДА Вікторія Белявцева, експерти провідних аналітичних центрів та громадських організацій, журналісти й активісти, перш за все з Харківської, Донецької і Луганської областей, взяли участь в обговоренні таких питань:

- *Пріоритети Головування Німеччини в ОБСЄ – безпека і фокусування на людському вимірі.*
- *Україна й ОБСЄ – від врегулювання конфлікту на Донбасі до розвитку місцевих громад.*
- *Діяльність СММ ОБСЄ – співпраця з українською громадськістю задля стабілізації ситуації в державі.*
- *Реалізації проектів ОБСЄ в Україні у 2016 році – шлях до розвитку держави та суспільства.*
- *Роль ОБСЄ у захисті прав людини, основних свобод, безпеки журналістів і свободи ЗМІ.*
- *Долучення громадянського сектору України до реалізації пріоритетів ОБСЄ.*

Відкриваючи семінар, **керівник Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні Габріеле Бауманн** у своєму привітальному виступі відзначила, що задеклароване Німецьким головуванням поступове збільшення СММ ОБСЄ вже реалізується, а чисельність спостерігачів перевищила 700 осіб. Водночас, спостерігачі СММ все ще не всюди мають доступ до непідконтрольних Україні районів поблизу російського кордону, а сепаратисти перешкоджають їй, деактивуючи технічні засоби або збиваючи БПЛА. Важливими напрямками роботи Німецького Головування є залучення громадянського суспільства до реалізації його пріоритетів та розвитку місцевих органів самоврядування, роль ЗМІ в період кризи і безпека журналістів, особливо в світлі оприлюднення особистих даних тисяч журналістів, які розповідали про війну і порушення прав людини. Тому журналісти, які інформують громадськість, не повинні опинитися під загрозою. Саме завдяки журналістам та громадським активістам були розкриті факти незаконного затримання та катування на окупованому Донбасі понад 4 тисяч військових і цивільних.

У своєму привітальному слові **Почесний консул Німеччини у Харкові Тетяна Гавриш** повідомила, що Харків – крайній схід Європи, переживає бум в реєстрації неурядових

організацій за останні три роки, та звернула увагу на гальмування реформ через відсутність звички до діалогу в суспільстві.

Заступник директора департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради Іван Немічев відзначив, що у Харкові реалізується низка проектів за підтримки ФРН, і висловив сподівання на більш тісну співпрацю ОБСЄ з органами місцевого самоврядування.

Генеральний консул Німеччини в Донецьку (офіс Дніпро) Вольфганг Мьоссінгер висловив думку, що за підтримки друзів та союзників Україна вийде з кризи сильнішою, ніж була. Незважаючи на критику, яка звучить на адресу ОБСЄ, без цієї організації конфлікт на сході України розвивався б за зовсім іншим сценарієм, а участь міжнародних гравців дозволила швидше припинити «гарячу» фазу конфлікту. Головуюча Німеччина намагається комплексно підійти до врегулювання конфлікту шляхом посилення можливостей ОБСЄ у підтриманні безпеки в Європі і проводить низку дискусій з цих питань. Водночас, безпека має стати основою для виконання усього комплексу Мінських домовленостей, зокрема і проведення виборів на Донбасі. Жодна інша країна у пострадянській період не досягла такого результату у розвитку активного громадянського суспільства як Україна, що підкреслює його важливу роль. Німеччина надає допомогу українським громадським організаціям у перетворенні України. Тільки на сході України Берлін підтримав 14 проектів за участю громадських організацій минулого року та вже 12 проектів цього року.

Керівник групи СММ ОБСЄ у Харкові Ромуальд Пішар повідомив, що, незважаючи на діяльність СММ ОБСЄ по всій території України, її основна увага прикута до Донецької і Луганської областей, де діють більше 600 спостерігачів місії у складі двох із десяти груп, стримуючи ескалацію конфлікту. Однак, за словами Р.Пічарда, припинення вогню є відповідальністю сторін, а не СММ. Цього року місія отримала більше фінансування (зросло з 88 до 99 млн. євро), планує збільшити кількість спостерігачів, пунктів базування і технічних засобів у зоні конфлікту. З свого боку, місія приділяє більше уваги дотриманню принципів прозорості і неупередженості. Окрім питань безпеки, СММ зосереджує свої зусилля на людському вимірі. Тому наряду з доповідями про безпекову ситуацію і фіксування фактів дестабілізації, місія інформує про гуманітарну ситуацію і порушення прав людини та сприяє налагодженню і продовженню діалогу, особливо на сході України.

Заступник Координатора проектів ОБСЄ в Україні Джеффри Ерліх привернув увагу до специфіки діяльності Координатора проектів ОБСЄ в Україні, зокрема мандату з планування та реалізації проектів на запит українських партнерів, обмежених бюджетних ресурсів (на Офіс Координатора проектів ОБСЄ в Україні у 2016 році виділено 3,6 млн. євро), і загального характеру Організації, яка не має міжнародної правосуб'єктності. Зобов'язання в ОБСЄ не є обов'язковими ні політично, ні в правовому плані, і не Організація накладає їх на країни-учасниці, а саме країни-учасниці вирішують, як діяти у випадках, коли зобов'язання не виконуються. Пріоритетними напрямками реалізації проектів ОБСЄ в Україні є: допомога урядовим інституціям реалізовувати реформи та дотримуватись зобов'язань в рамках ОБСЄ; підтримка діалогу між різними групами в суспільстві; допомога в подоланні наслідків кризи; координація та поєднання зусиль з іншими інституціями ОБСЄ та міжнародними організаціями. У сфері безпеки Координатор проектів ОБСЄ в Україні приділяє головну увагу розбудові спроможності служб розмінування, демократичному контролю за збройними силами і допомозі Державній прикордонній службі України. Людський вимір включає низку проектів із сприяння діалогу, преш за все на сході України, розробки стратегії розвитку громадянського суспільства, конфліктно-чутливої журналістики і допомоги в сфері виборів.

До проблем безпосередньо Харківського регіону привернула увагу **керівник департаменту з підвищення конкурентоспроможності регіону Харківської ОДА Вікторія Белявцева**. Вона вказала, що головним фактором для підтримання стабільності в державі є здатність домовлятися на усіх рівнях держави і суспільства, та відзначила активну взаємодію між

органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями та громадським сектором, зокрема з надання допомоги переселенцям, боротьби з корупцією, діалогу та інших питань.

Старший науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень Андрій Каракуц вказав на обмежені можливості ОБСЄ в цілому та міжнародних спостерігачів на Донбасі зокрема, що не дозволяє об'єктивно оцінювати ситуацію та сприяти припиненню конфлікту. СММ ОБСЄ, мандат якої де-юре поширюється і на окупований Крим, може діяти більш ефективно. Їй слід встановлювати камери спостереження не на лінії зіткнення, а вздовж непідконтрольної ділянки українсько-російського кордону, що допоможе контролювати потік озброєння з Росії. Експерт застеріг ОБСЄ та інших міжнародних гравців від нав'язування Росією ідеї про “внутрішньо-український” характер конфлікту, невиправданої довіри агресору щодо виконання Мінських домовленостей, спроб РФ нав'язати ОБСЄ своє бачення ситуації в Україні та системи безпеки в Європі, адже на практиці Росія блокує діяльність ОБСЄ в Україні.

Доцент кафедри політології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Юлія Біденко зазначила, що формування українського громадянського суспільства не співпадає із діяльністю українських еліт, оскільки перше випереджає друге, а на початкових етапах конфлікту у 2014 році суспільство взяло на себе деякі функції держави щодо протидії військовій агресії, забезпечення українських військових, вирішення проблем тимчасово переміщених осіб, протидії російській пропаганді, створення умов для діяльності журналістів. Сьогодні українське громадянське суспільство все ще залишається незрілим, оскільки його частина бере участь у деструктивних акціях, а самому суспільству притаманні окремі риси неузгодженості і відсутності консенсусу, і тому ОБСЄ та Головуюча Німеччина повинні приділити увагу громадській просвіті та свободі слова.

В ході **першої секції семінару «Від безпеки людини до стабільного суспільства»** українські експерти, зокрема Микола Замікула (Національний інститут стратегічних досліджень), Володимир Стрельцов (Національний університет цивільного захисту України), Марія Золкіна (Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва), представники ОБСЄ та інші учасники зробили такі висновки:

- сприйняття ОБСЄ громадськістю є в багатьох випадках неоднозначним, викривленим та здебільшого негативним;
- ОБСЄ перебуває під пильним наглядом з боку українських ЗМІ, оскільки саме з нею пов'язують сподівання на вирішення конфлікту на Донбасі;
- акцентування уваги на діяльності СММ ОБСЄ залишає поза увагою Офіс Координатора проектів ОБСЄ в Україні, хоча він у довготривалій перспективі здатний відіграти більш вагомий роль;
- поза увагою населення залишаються напрямки діяльності СММ щодо спостереження за проведенням виборів, виборчим процесом, дотриманням принципу свободи слова й прав національних меншин в інших, окрім східних, регіонах України;
- громадянське суспільство України очікує від ОБСЄ на допомогу у здійсненні широкого кола проектів та реформ, спрямованих на розбудову демократії та поширення освіти в сфері прав людини, зниження напруженості та сприяння діалогу.

За результатами роботи секції були представлені наступні рекомендації:

- покращити імідж і довіру до ОБСЄ в Україні можна за рахунок більш активної позиції Офісу Координатора проектів у медійному просторі;
- ОБСЄ слід допомогти у створенні дієвих національних інструментів в Україні, які в перспективі допоможуть їй стати справжньою європейською демократією;

- українські громадські організації, які шукають підтримки ОБСЄ, мають об'єднувати свої зусилля шляхом асоціації з партнерами цієї Організації;
- задля посилення залучення громадських організацій до проектів та ініціатив ОБСЄ слід налагодити постійно діючі канали комунікації української громадськості з ОБСЄ, наприклад, відкрити пряму лінію СММ ОБСЄ, номер якої має бути на автомобілях і уніформі місії, для повідомлення фактів виявлених на місцях порушень;
- результати реалізації проектів ОБСЄ в Україні слід виносити на громадське обговорення та неупереджене оцінювання експертами, громадськими діячами тощо.

Друга секція «Свобода ЗМІ і захист журналістів – роль ОБСЄ» за участю Людмили Кучеренко (Полтавський обласний медіа-клуб), Олексія Мацуки («Радіо Свобода», програма «Донбас Реаліі»), Марини Ніколаєнко (Телебачення АТН), представників ОБСЄ та інших учасників дійшли таких висновків:

- ситуація зі свободою ЗМІ в Україні у 2015 році та першій половині 2016 року погіршилася;
- журналісти регіональних ЗМІ відзначають тиск з боку представників влади, які вимагають підготовки замовних матеріалів для покращення їхнього іміджу, а також в тій чи іншій формі перешкоджають журналістам в отриманні інформації;
- російсько-українська війна, велика кількість переселенців, проблеми їхньої адаптації й інтеграції в громади вимагають від журналістів отримання нових знань і практичних навичок;
- для подолання негативного ставлення більшості населення підконтрольної Україні території Донбасу (до 60-70%) необхідні спільні зусилля української влади і громадянського суспільства за підтримки міжнародних організацій, зокрема, ОБСЄ.

Друга секція запропонувала наступне:

- проводити семінари для українських журналістів з миротворчої журналістики (перекласти і видати в Україні підручник Інституту журналістики війни та миру, Лондон);
- доповнити щорічні майстер-класи ОБСЄ з фасилітарних діалогів майстер-класом для журналістів з конфліктології;
- підготувати за допомогою експертів ОБСЄ Інформаційний кодекс;
- залучити громадські організації до моніторингу реформування державних і комунальних ЗМІ;
- продовжити регулярні навчальні курси для працівників ЗМІ з основ безпеки журналістів у зоні збройного конфлікту та основ надання першої допомоги;
- організувати по лінії «схід-захід» міжредакційні обміни публікаціями і журналістами та спільні проекти журналістських НУО України;
- продовжити діалог між українськими і російськими журналістами (на міжрегіональному рівні) у формі спільних конференцій, семінарів, форумів, прес-клубів, телепрограм;
- забезпечити моніторинг та оперативне публічне оприлюднення фактів тиску на українські ЗМІ та журналістів, у тому числі й через Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ;
- запровадити регулярне спілкування журналістів з представниками ОБСЄ в Україні.

У роботі **третьої секції «Співпраця громадськості з місцевими органами влади – запорука розвитку регіону»** взяла участь Ольга Мірошник (Фонд місцевої демократії), Віктор Тимошук (Центру політико-правових реформ), Валентин Красноперов (Сильні

громади Донеччини), Володимир Щербаченко (Східноукраїнський центр громадських ініціатив), Андрій Черноусов (Харківський інститут соціальних досліджень), представники ОБСЄ та близько 40 учасників. Основними проблемами взаємодії громадськості та влади названі:

- відсутність традиції співпраці влади з громадою та взаємодії між представниками громади;
- багаторічний брак взаємодії громади і влади на Донбасі, де органи місцевого самоврядування були структурами центральної та партійної влади, що стало однією із причин прояву сепаратистських настроїв;
- відсутність стратегії розвитку регіонів;
- низький рівень професійності чиновників та громади;
- відсутність контролю за використанням коштів (бюджету) та безкарність корупційних дій.

Пропозиції щодо подальшої співпраці громадянського суспільства з ОБСЄ для вирішення проблем взаємодії влади і громадськості на місцях:

- підвищити участь громадськості в реалізації урядових реформ через механізми відкритих процесів залучення до розробки урядових документів в рамках робочих груп;
- створити правові механізми участі громадськості в прийнятті рішень: прийняття законів про публічні консультації і про органи самоорганізації населення; спільне створення стратегій розвитку; схвалення на місцевому рівні нормативних актів щодо залучення громадськості до прийняття рішень;
- запровадити постійний моніторинг діяльності влади на предмет прозорості використання бюджетних коштів (визначення Індексу публічності влади);
- підвищити рівень безпеки на місцях через громадський контроль за діяльністю поліції, судів, прокуратури;
- створити систему постійного навчання влади та громади, суддів, поліції, депутатів, лідерів громад і громадських організацій, відкрити постійно діючі недержавні навчальні центри;
- підтримати громадські ініціативи на місцях (волонтерство, культурні простори, місцеві проекти розвитку, інші ініціативи громади);
- підтримати просвітницькі проекти в мережі Інтернет (створення сайтів і платформ, навчальних фільмів);
- створити умови для започаткування дискусійних майданчиків з обговорення процесів реформ, рішень влади, місцевих проблем;
- підтримати місцевих лідерів думок, активістів, медіаторів з метою професіоналізації процесів зниження і ненасильницького врегулювання конфліктів у суспільстві.

Підсумовуючи дискусію, **модератор заходу, аналітик УНЦПД Віталій Мартинюк** відзначив, що цьогорічна важливість ОБСЄ підкреслюється не тільки її залученням до врегулювання конфлікту на сході України, але й активною участю у внутрішніх демократичних перетвореннях, а також роллю Головуючої Німеччини в «нормандському форматі».

Громадянське суспільство, як засвідчив семінар, очікує від ОБСЄ допомоги у здійсненні широкого кола проектів та реформ, спрямованих на розбудову демократії та захисту прав людини, зниження рівня напруженості та сприяння діалогу між усіма сторонами.